

Теорія і методика виховання

Лоюк О. В.

аспірант,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Науковий керівник: Кузь В. Г. ,

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

МЕТОДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Розвиток творчого мислення та особистості учня, вміння орієнтуватися у величезному потоці інформації в значній мірі визначаються тими методами, прийомами, які використовує педагог у своїй діяльності та навчає їх дітей. Нами виділені основні типи методів розвитку творчого мислення учнів: методи стимулювання й мотивації творчої активності; ігровий; проблемний.

Стимулювання передбачає зусилля педагогів, спрямовані на сприймання, осмислення дитиною об'єктивних значень зовнішніх впливів, набуття нею особистісних смислів [6]. До методів стимулювання діяльності і поведінки С. Карпенчук відносить: I група методів – засоби емоційного стимулювання, що використовуються в процесі розвитку свідомості особистості (влучний добір питань; аналіз проблемних питань, конфліктних ситуацій; створення уявних ситуацій морального вибору, близьких життєвому досвіду школярів; аналіз міркувань ровесників, протилежних висловлювань; розбір етичного змісту прислів'їв і приказок, афоризмів, життєвих девізів; ігрові ситуації проблемно-пошукового характеру); II група методів – засоби стимулювання різнопланової діяльності школярів і досвіду позитивної суспільної поведінки (гра, змагання, романтика, заохочення) [4, с. 113-114]. Даний метод сприяє виникненню пізнавальної потреби, і, на цій основі, пізнавального інтересу й активізації мислення.

Найчастіше дитяча творчість пов'язана з *ігровою діяльністю*, бо ігрова діяльність – онтогенетично перша форма вирішення проблемних (ігрових) ситуацій [5, с. 154]. Гра в житті молодшого школяра продовжує займати важливе місце. В ній діти використовують отримані раніше знання; комбінують нові ідеї, необхідні для задоволення потреб на певному етапі життєдіяльності; мають можливість самостійно планувати та організовувати свою діяльність. В молодшому шкільному віці гра в найбільшій мірі розвиває в дітей почуття радості відкриття нового, фантазію, терпіння, активність [10, с. 25].

С. Рубінштейн називає гру вираженням певного відношення людини до дійсності, сутність якої полягає у здатності перетворювати цю дійсність. В ігровій діяльності дії не стільки оперативного характеру, скільки зафарбовані смислом, відношенням до мети. Відтак дитина поглиблює свою особистість, в неї формується потреба впливати на світ, в чому полягає, на думку вченого, загальне значення цього виду діяльності [11, с. 64-67].

Вчені виділяють такі психолого-педагогічні можливості гри: в грі дитина відчуває себе природньо, адекватно природному стану людини діяти; гра надає надзвичайно широкі можливості для розвитку, включаючи всю структуру потенціалу людини: інтелектуальний, особистісний, емоційний; гра сприяє формуванню навичок планування, саморегуляції, самоконтролю, самооцінки; гра дозволяє усвідомити себе вільним від стереотипів, шаблонів мислення; гра розвиває навички соціальної комунікації [2, с. 7].

Педагогічна наука трактує поняття «ігрові методи» як «спеціально створені проблемні (пізнавальні) ситуації, що моделюють певні труднощі реального чи фантастичного світу, з яких учням пропонується знайти вихід» [7, с. 217]. Їх призначення – розвиток творчого мислення, самостійності, ініціативи, опираючись на інтерес, емоції та інтелектуальні почуття (здивування, радість, здогадка). Мотив ігрової діяльності полягає не в її результатах, а в самому процесі. Цей метод дає змогу підвищити самооцінку, поліпшити міжособистісні стосунки, зняти напругу й тривогу [7, с. 121];

забезпечує народження нового досвіду, виникнення емоційного переживання, потреби в діяльності [2, с. 18].

На формування пізнавальної самостійності учнів позитивний вплив має *проблемний метод*, який базується на створенні проблемних ситуацій та розроблений на основі вивчення процесу вирішення задач; спрямований на постановку учня в позицію дослідника, першовідкривача, який нашоухується на складні, але разом з тим посильні проблеми [1, с. 84]. Проблемний метод полягає у активній взаємодії суб'єкта з об'єктом, який представлений у вигляді протиріччя між: наявним знаннями і тими, які необхідні для розв'язання даної проблеми; наявними знаннями та вміннями й новими практичними умовами їх використання для вирішення даної проблеми; теоретичною можливістю розв'язати дану проблему та практичною нездійсненністю такого розв'язання в конкретних умовах; необхідність вибрати ту систему знань, яка забезпечить вирішення проблеми [3, с. 48].

У спільній діяльності з вихователем дитина, опрацьовуючи запропоновану інформацію, відкриває та засвоює нове суб'єктивне знання, яке виступає як особистісна цінність, що зумовлює розвиток пізнавального інтересу, мотивів діяльності, цілей, оцінних суджень. Роль вчителя полягає в планомірній організації проблемних ситуацій та допомозі в їх вирішенні. Учні під активним керівництвом вчителя здійснюють пошукові акти: відшуковують потрібні відомості; роблять певні узагальнення, висновки; аналізують, синтезують, порівнюють факти; визначають вже відоме та невідоме. За такої організації діти звертають увагу не лише на зміст знань, а й на способи діяльності [13, с. 8]. Метод проблемного навчання реалізує природну потребу дітей самостійно вирішувати проблеми, а не лише запам'ятовувати та відтворювати інформацію. Отже, даний метод є психологічно доцільним у роботі з учнями та характеризується такими особливостями: 1) нові знання не подаються в готовому вигляді; учні опановують їх у процесі активної самостійної діяльності, опираючись на раніше набуті знання і вміння; 2) разом з новими знаннями учні набувають вміння їх застосовувати за різних умов, тобто

оволодівають способами розумової та практичної діяльності; 3) від дітей вимагається творча самостійність; 4) велике значення надається мотивам навчання і створенню в учнів відповідного емоційного стану; 5) створюються і розв'язуються ситуації, аналогічні до життєвих [3, с. 47].

Г. Селевко визначає дії педагога, як методичні прийоми створення проблемних ситуацій: вчитель підводить учнів до протиріччя і пропонує їм самим знайти спосіб його вирішення; зіштовхує протиріччя практичної діяльності; пропонує учням розглянути явище з різних сторін; спонукає дітей співставляти факти, робити порівняння, узагальнення, висновки; ставить конкретні запитання (на узагальнення, групування, конкретизацію, логічні міркування); ставить проблемні задачі (з допущеними помилками, з недостатніми або надмірними вихідними даними, з невизначеністю в постановці питання та ін.) [12, с. 64].

Як результат пошуково-дослідницької діяльності знання народжуються та розвиваються завдяки творчому стилю мислення, тоді як при формально-логічному знання народжуються із знання [9, с. 11]. Навчання стає творчим процесом за умови планування його як дослідницької діяльності [8, с.75]. Орієнтація навчально-виховного процесу на пошуково-дослідницьку діяльність вказує на інноваційність, мета якої полягає у розвитку можливостей засвоювати новий досвід, а, отже, даний вид діяльності виступає формою активної самодіяльності учня.

Цінність запропонованих методів полягає в тому, що в результаті їх застосування всі учні включені в діяльність відповідно до своїх можливостей та навчаються ними користуватися. Методи розвитку творчого мислення учнів обираються вчителем відповідно до поставлених ним завдань. Важливо, щоб визначений зміст роботи виконувався систематично, а поєднання форм і методів сприяло активізації мислительної діяльності учнів.

Список використаних джерел:

1. Брушлинский А. В. Психология мышления и проблемное обучение / А. В. Брушлинский. – М.: «Знание», 1983. – 96 с.,

2. Вчимося вирішувати проблеми / Азарова Т. В., Барчук О. І., Беглова Т. В., Бітянова М. Р., Корольова Е. Г., Пяткова О. М.; під заг. ред. Бітянової М. Р. – К.: Главник, 2007. – с. 144. (Серія «Психологічний інструментарій»).
Бібліогр.: с. 143
3. Друзь Б. Г. Виховання пізнавальних інтересів молодших школярів у процесі навчання / Б. Г. Друзь. – К.: «Рад. школа», 1978. – 126 с.
4. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: Навч. посіб. / С. Г. Карпенчук. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2005. – 343 с.: іл.
5. Лутай В. С. Філософія сучасної освіти: Навчальний посібник / В. С. Лутай. – К.: Центр «Магістр-S » Творчої спілки вчителів України, 1996. – 256 с.
6. Мойсеюк Н. Є. **Педагогіка**. Навчальний посібник / Н. Є. Мойсеюк. – 3-е видання, доповнене, 2001 р. – 608 с.
7. ПЕДАГОГІЧНИЙ СЛОВНИК / За редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М. Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
8. **Психологічна** підтримка творчості учня / Упоряд. О. Главник, В. Зоц. – К.: Редакції загальнопедагогічних газет, 2003. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу »)
9. Рахимов А. З. Формирование творческого мышления школьников в процессе учебной деятельности : Учебное пособие по спецкурсу / А. З. Рахимов.–Уфа, 1988. – 168 с.
10. Резерв успеха – творчество / Под ред. Г. Нойнера, В. Калвейта. Х. Клейна: Пер. с нем. – М.: Педагогика. 1989. – 120 с.
11. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: В 2 т. Т. II. – М.: Педагогика, 1989. – 328 с. – (Труды д. чл. и чл.-кор. АПН СССР)
12. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие / Г. К. Селевко. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
13. Якиманская И. С. Развивающее обучение / И. С. Якиманская. – М.: Педагогика, 1979. – 144 с. – (Воспитание и обучение. Б-ка учителя)

